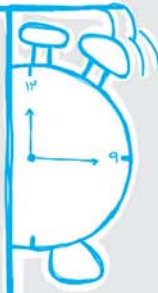

کتاب **منطق** شب امتحان از چهار قسمت اصلی تشکیل شده است که به صورت زیر است:

- ۱- **آزمون‌های نوبت اول:** آزمون‌های شماره ۱ تا ۴ این کتاب مربوط به مباحث نوبت اول است که خودش به دو قسمت تقسیم می‌شود:
 - الف) آزمون‌های طبقه‌بندی شده:** آزمون‌های شماره ۱ و ۲ را درس به درس طبقه‌بندی کرده‌ایم؛ بنابراین شما به راحتی می‌توانید پس از خواندن هر درس از درس‌نامه، تعدادی سؤال را بررسی کنید. حواستان باشد این آزمون‌ها هم، ۲۰ نمره‌ای و مثل یک آزمون کامل هستند.
 - ب) آزمون‌های طبقه‌بندی نشده:** آزمون‌های شماره ۳ و ۴ را طبقه‌بندی نکرده‌ایم تا دو آزمون نوبت اول مشابه آزمونی را که معلمان از شما خواهد گرفت، ببینید.
- ۲- **آزمون‌های نوبت دوم:** آزمون‌های شماره ۵ تا ۱۲ از کل کتاب و مطابق امتحان پایان سال طرح شده‌اند. این قسمت هم، خودش به دو بخش تقسیم می‌شود:
 - الف) آزمون‌های طبقه‌بندی شده:** آزمون‌های شماره ۵ تا ۸ را که برای نوبت دوم طرح شده‌اند هم طبقه‌بندی کرده‌ایم. با این کار باز هم می‌توانید پس از خواندن هر درس، تعدادی سؤال مرتبط با آن درس را پاسخ دهید. هر کدام از این آزمون‌ها هم، ۲۰ نمره دارند؛ در واقع در این بخش، شما ۴ آزمون کامل را می‌بینید.
 - ب) آزمون‌های طبقه‌بندی نشده:** آزمون‌های شماره ۹ تا ۱۲ را طبقه‌بندی نکرده‌ایم؛ پس، در این بخش با ۴ آزمون نوبت دوم، مشابه آزمون پایان سال معلمان مواجه خواهید شد.
- ۳- **پاسخ‌نامه تشریحی آزمون‌ها:** در پاسخ تشریحی آزمون‌ها، همه آن‌چه را که شما باید در امتحان بنویسید تا نمره کامل کسب کنید، برایتان نوشته‌ایم.
- ۴- **درس‌نامه کامل شب امتحانی:** این قسمت، برگ برنده شما نسبت به کسانی است که این کتاب را نمی‌خوانند (🙄) در این قسمت، همه آن‌چه را که شما برای گرفتن نمره عالی در امتحان منطق نیاز دارید تنها در ۸ صفحه آورده‌ایم، بخوانید و لذتش را ببرید!

بازمبندی درس منطق

نوبت اول	نوبت دوم	عنوان درس
۲	۰/۵	منطق ترازوی اندیشه
۳	۱	لفظ و معنا
۴	۱	مفهوم و مصداق
۴	۲	اقسام و شرایط تعریف
۴	۱/۵	اقسام استدلال استقرایی
۳	۱	قضیه حمله
-	۳	احکام قضایا
-	۳/۵	قیاس اقترانی
-	۳/۵	قضیه شرطی و قیاس استثنایی
-	۳	سنجش‌گری در تفکر
۲۰ نمره	۲۰ نمره	جمع

فهرست

نوبت	آزمون پاسخ‌نامه	نوع	شماره
اول	۳	اول	آزمون شماره ۱ (طبقه‌بندی شده)
اول	۶	اول	آزمون شماره ۲ (طبقه‌بندی شده)
اول	۹	اول	آزمون شماره ۳ (طبقه‌بندی نشده)
اول	۱۱	اول	آزمون شماره ۴ (طبقه‌بندی نشده)
دوم	۱۳	دوم	آزمون شماره ۵ (طبقه‌بندی شده)
دوم	۱۶	دوم	آزمون شماره ۶ (طبقه‌بندی شده)
دوم	۱۹	دوم	آزمون شماره ۷ (طبقه‌بندی شده)
دوم	۲۲	دوم	آزمون شماره ۸ (طبقه‌بندی شده)
دوم	۲۵	دوم	آزمون شماره ۹ (طبقه‌بندی نشده)
دوم	۲۷	دوم	آزمون شماره ۱۰ (طبقه‌بندی نشده)
دوم	۳۰	دوم	آزمون شماره ۱۱ (طبقه‌بندی نشده)
دوم	۳۲	دوم	آزمون شماره ۱۲ (طبقه‌بندی نشده)
۴۶		درس‌نامه توپ برای شب امتحان	

منطق	رشته: ادبیات و علوم انسانی - علوم و معارف اسلامی	مدت آزمون: ۷۰ دقیقه	kheilisabz.com	نمره								
ردیف	آزمون شماره ۱			نوبت اول پایه دهم دوره متوسطه دوم								
درس اول												
۱	۰/۲۵	درستی و نادرستی عبارت زیر را بنویسید. به کمک استدلال می‌توان به تصورات معلوم رسید.										
۲	۰/۲۵	جای خالی را با عبارت مناسب کامل کنید. دو بخش اصلی منطق عبارت‌اند از و استدلال.										
۳	۰/۷۵	مشخص کنید کدام یک از موارد زیر تصور و کدام یک تصدیق هستند. الف) اغلب برگ درختان در بهار ب) دروغ زشت است. پ) بنیانگذار فلسفه	این مدل سوال‌ها زیاد تو منطق مطرح می‌شه و برای تشطیس تصور از تصدیق فقط باید پند تا نکته ریز بدونی که تو درس نامه فیلی کوتاه و مختصر توضیح داریم. عتماً به نگاهی بندهاز بوش.									
۴	۰/۷۵	دو ویژگی تصدیق را بنویسید و در یک مثال مشخص کنید.										
درس دوم												
۵	۰/۲۵	«حسنی دیکته نوشت همه را غلط نوشت» چه نوع مغالطه‌ای را در بر می‌گیرد.										
۶	۰/۷۵	مشخص کنید موارد زیر چه نوع دلالتی دارند؟ الف) از آن خانه بپرسید. ب) او حاتم‌بخشی می‌کند. پ) خانه‌ای خریدم.										
۷	۰/۷۵	زیر الفاظ مشترک خط بکشید و معانی مختلف آن‌ها را بنویسید و نوع مغالطه این استدلال را بیان کنید. انگور شیرین است. شیرین همسر خسرو است. انگور همسر خسرو است.	مقاله رو فقط می‌شه با تمرین و مثال زدن یاد گرفت. پس تا می‌تونید تو ذهن خودتون ارزش مثال بسازید.									
۸	۰/۷۵	در جدول زیر جاهای خالی را با توجه به حیطة وجود کامل کنید.										
		<table border="1"> <thead> <tr> <th>عبارت</th> <th>تعیین حیطة وجودی</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>الف) امید دارم که همه جوانان موفق شوند.</td> <td></td> </tr> <tr> <td>ب) امید پسرعموی من است.</td> <td></td> </tr> <tr> <td>پ) امید سه حرف دارد.</td> <td></td> </tr> </tbody> </table>	عبارت	تعیین حیطة وجودی	الف) امید دارم که همه جوانان موفق شوند.		ب) امید پسرعموی من است.		پ) امید سه حرف دارد.			
عبارت	تعیین حیطة وجودی											
الف) امید دارم که همه جوانان موفق شوند.												
ب) امید پسرعموی من است.												
پ) امید سه حرف دارد.												
۹	۰/۵	منظور از «مغالطه ابهام در مرجع ضمیر» چیست؟										
درس سوم												
۱۰	۰/۷۵	با رسم شکل مشخص کنید که میان دو مفهوم کلی زیر چه نسبتی از نسبت‌های چهارگانه برقرار است. (تساوی، تباین، عموم و خصوص مطلق، عموم و خصوص من وجه) الف) کیف، کفش ب) مادر، زن پ) میوه، شیرین										
۱۱	۰/۲۵	گزینه درست را انتخاب کنید. مشخص کنید کدام گزینه جزئی است؟ (۱) شاعر شیرازی (۲) انسان (۳) مولود کعبه (۴) شهر تهران										
۱۲	۱/۵	با در نظر گرفتن نسبت‌های چهارگانه میان مفاهیم زیر آن‌ها را طبقه‌بندی کنید. «شیرازی، ایرانی، آسیایی، انسان، اروپایی، پاکستانی»										

منطق	رشته: ادبیات و علوم انسانی - علوم و معارف اسلامی	مدت آزمون: ۷۰ دقیقه	kheilisabz.com	شماره
ردیف	آزمون شماره ۱			نوبت اول پایه دهم دوره متوسطه دوم
۱۳	موارد سمت راست را با موارد سمت چپ انطباق دهید: (یک مورد در ستون سمت چپ اضافی است). الف) رابطه عام و خاص ب) خیابان یک طرفه پ) این کتاب درسی منطق دهم انسانی	۱) عموم و خصوص من وجه ۲) کلی ۳) عموم و خصوص مطلق ۴) جزئی		۰/۷۵
۱۴	از نسب اربعه، عموم و خصوص مطلق را با مثال تعریف کنید.			۰/۷۵
درس چهارم				
۱۵	درستی یا نادرستی عبارت زیر را بنویسید. «اگر در تعریف مستطیل بگوییم، شکلی چهارضلعی با اضلاع دوبه دو برابر و موازی، تعریف به اوصاف کرده ایم.»			۰/۲۵
۱۶	جای خالی را با عبارت مناسب کامل کنید. تعریف آب به مایع شفاف، بی رنگ و بی بو، یک نوع تعریف است.			۰/۲۵
۱۷	نوع تعاریف زیر را مشخص کنید. الف) مثلث: شکلی است که دارای سه ضلع است. ب) فردوس: به معنای باغ، بستان، بهشت	منظور سؤال از «نوع تعریف» مشخص کردن همون تعریف لفظی، مصداقی و تفسیری هستند.		۰/۵
۱۸	کلمه‌ای که در عبارت زیر خط کشیده شده است نیاز به چه نوع تعریفی دارد؟ «برای این کار تحقیقاتی، به جای فهرست مطالب باید به <u>ایندکس</u> کتاب‌ها مراجعه کنید.»			۰/۵
۱۹	با توجه به شرایط تعریف، اشکال تعاریف زیر را مشخص کنید. الف) هلال ماه: گوشواره آسمان ب) مثلث: شکلی است. پ) حرکت مکانی: به انتقال شیء از مکانی به مکان دیگر گویند. ت) مسلمان: کسی که به خدای واحد اعتقاد دارد.	هی کلمه هواسن باشه‌ها، نوشتیم اشکال، یهو نفونی اشکال و یه چی رنگه پرواب بری ©		۱
۲۰	گزینه درست را انتخاب کنید. الف) اگر در تعریف «خیابان» بگوییم جاده شهری، چه نوع تعریفی ارائه داده ایم؟ ب) نام دیگر تعریف به مثال کدام یک از گزینه‌های زیر است؟	۱) تعریف حقیقی ۲) تعریف مفهومی ۳) تعریف لفظی ۴) تعریف از طریق ذکر مصداق		۰/۲۵
۲۱	تعریف واضح را با مثال بیان نمایید. الف) تعریف حقیقی ب) تعریف لفظی ۲) تعریف حقیقی ۳) تعریف تحلیلی ۴) تعریف از طریق ذکر مصداق			۱
درس پنجم				
۲۲	درستی یا نادرستی عبارت زیر را بنویسید. استدلال تمثیلی، استدلالی ضعیف است و نتایج آن احتمالی است.			۰/۲۵
۲۳	جاهای خالی را با عبارات مناسب کامل کنید. الف) در مسائل علمی از استدلال استقرایی جهت بررسی فرضیه‌های علمی استفاده می‌شود. ب) نوع مغالطه حاصل از استدلال تمثیلی را مغالطه می‌نامند.			۰/۲۵
۲۴	استدلال استقرایی به چند دسته تقسیم می‌شود؟ نام ببرید.			۰/۷۵
۲۵	نوع استدلال‌های استقرایی زیر را تعیین کنید. (استقرایی تمثیلی، استقرایی تعمیمی) الف) در یک کلاس، نصف دانش‌آموزان کلاس ضعیف هستند، معلمی به مدیر آن مدرسه چنین گزارش می‌دهد که همه دانش‌آموزان آن کلاس ضعیف هستند. ب) پسر همسایه مثل پدرش مردم‌آزار است. پ) یکی از معاونان رئیس‌جمهور می‌گوید هرگز با رئیس‌جمهور مشاجره نمی‌کنم؟ زیرا نباید با بازیکن خط حمله بحث کرد.			۰/۷۵
۲۶	برای مقابله با مغالطه تمثیل ناروا می‌توان از چه روش‌هایی استفاده کرد؟ نام ببرید.			۱

منطق	رشته: ادبیات و علوم انسانی - علوم و معارف اسلامی	مدت آزمون: ۷۰ دقیقه	kheilisabz.com	حضور
ردیف	آزمون شماره ۱			نمره
	نوبت اول پایه دهم دوره متوسطه دوم			
۲۷	<p>در موارد زیر، به کمک استنتاج بهترین تبیین، چه نتیجه‌ای می‌توان گرفت؟</p> <p>الف) در جاده‌های خلوت و بارانی مشغول رانندگی هستید که شخصی هراسان خود را جلوی ماشین شما می‌اندازد و تقاضای کمک می‌کند.</p> <p>ب) مردم جلوی در خانه‌ای با ظرف غذا به صف ایستاده‌اند.</p> <p>پ) فرد ناشناسی با لباس مندرس درب خانه ما را زده است.</p>			۰/۷۵
درس ششم				
۲۸	<p>درستی یا نادرستی عبارت زیر را بنویسید.</p> <p>«امروز بعدازظهر به من زنگ بزن» یک جمله انشایی است.</p>			۰/۲۵
۲۹	<p>جاهای خالی را با عبارات مناسب کامل کنید.</p> <p>الف) قضیه «هر تلاشگری موفق می‌شود» یک قضیه است.</p> <p>ب) جملات انشایی، خبری از عالم نمی‌دهند، بلکه از ما خبر می‌دهند.</p>			۰/۲۵ ۰/۵
۳۰	<p>نوع قضایای زیر را بنویسید. (حملی، شرطی)</p> <p>الف) انسان فانی است.</p> <p>ب) نور که شدید باشد، مردمک چشم تنگ می‌شود.</p> <p>پ) اگر خوب درس بخوانم موفق می‌شوم.</p>			۰/۷۵
برای تشفی قضیه شرطی از عملی، هواستون به مروف شرطی باشه. 😊				
۳۱	<p>در قضیه «نویسنده کتاب بوستان، سعدی است» موضوع را مشخص کنید.</p>			۰/۲۵
۳۲	<p>کدام یک از جمله‌های زیر در منطق «قضیه» نامیده می‌شوند؟</p> <p>الف) برو کار می‌کن مگو چیست کار</p> <p>ب) تو را دانش و دین رهاند درست</p>			۰/۵
هل نشید که وای چرا بیت شعر دادن تو منطق انکاری نداره که خودت شعر رو به نثر تبدیل کن تو ذهنهت و راحت جواب بده.				
۳۳	<p>گزینه درست را انتخاب کنید.</p> <p>«کمیت» قضیه اشاره به چه مواردی دارد؟</p> <p>الف) موجه یا سالبه</p> <p>ب) کلیه یا جزئیه</p>			۰/۲۵
۳۴	<p>مشخص کنید جمله زیر چه نوع قضیه‌ای است؟ (محصوره، شخصیه)</p> <p>بعضی از مردم بزرگ خلاق نبودند.</p>			۰/۲۵
	موفق باشید	جمع نمرات	۲۰	

منطق	رشته: ادبیات و علوم انسانی - علوم و معارف اسلامی	مدت آزمون: ۷۰ دقیقه	kheilisabz.com	نمره		
ردیف	آزمون شماره ۹			نوبت دوم پایه دهم دوره متوسطه دوم		
۱	درستی یا نادرستی عبارات زیر را بنویسید. در تعریف به اوصاف مفاهیمی که در تعریف می‌آیند با هم رابطه عموم و خصوص من وجه دارند. به سخنی که به دنبال قانع کردن افراد برای انجام عملی یا پذیرش مطلبی است، خطابه می‌گویند. «هر کتابی خواندنی است.» و «امروز به مدرسه نرو.» هر دو خبری هستند. اگر موضوع یا محمول در نتیجه علامت منفی داشته باشند، باید در مقدمات علامت مثبت داشته باشند.	۱	۲	۳	۴	
۱/۵	جاهای خالی را با عبارات مناسب کامل کنید. از اقسام استدلال، استدلال آوردن از جزء به کل را و از کل به جزء را می‌نامند. برای به دست آوردن نقیض قضیه شخصی فقط تغییر کافی است. با تغییر کمیت قضیه و ثابت نگهداشتن کیفیت آن می‌توان به قضیه دست یافت. در قیاس «هر الف ب است. / بعضی ب ج نیست.» قیاس معتبر نیست چون حد وسط در هر دو مقدمه است. وقتی که بدون ذکر دلایل معتبر از احساسات افراد سوء استفاده می‌شود، آن را مغالطه می‌نامند.	۵	۶	۷	۸	۹
۰/۲۵	گزینه درست را انتخاب کنید. سور قضایای کلی مشخص می‌کند که مصادیق مورد نظر گوینده است. (۱) همه، موضوع (۲) برخی، موضوع (۳) همه، محمول (۴) برخی، محمول	۱۰				
۰/۵	به سؤال زیر پاسخ کوتاه دهید. هر یک از عبارات‌های زیر، مربوط به کدام یک از دانش‌های بشری است؟ الف) روز بیستم دی ماه هزار و سیصد و نود و پنج ب) عدد ۲ از عدد ۳ کوچک‌تر است.	۱۱				
۰/۵	نوع مغالطه هر یک از عبارات‌های زیر را بنویسید. (مغالطه اشتراک در لفظ، مغالطه توسل به معنای ظاهری و مغالطه ابهام در مرجع ضمیر) الف) گفته بودم که برایت نوشابه می‌خرم، خُب آب هم نوشابه است. ب) آن یکی شیر است که آدم می‌خورد.	۱۲				
۰/۵	دو جمله زیر را مقایسه کنید و بنویسید کدام یک دارای بار ارزشی مثبت و کدام یک دارای بار ارزشی منفی است. الف) میلو شوویچ فرمانده‌های جنگی خود را احضار کرد. ب) آقای کلینتون با مسئولان نیروهای دفاعی به مشورت پرداختند.	۱۳				
۰/۵	هر یک از شکل‌های زیر مربوط به نسبت کدام یک از گزینه‌ها است؟ الف) (الف) ب) (ب) ۱) انسان و اسب ۲) دایره و شکل ۳) گل و ماهی ۴) انسان و ناطق ۵) فلز و مایع	۱۴				
۰/۵	جزئی و کلی بودن مفاهیم زیر را بنویسید. الف) نماز () ب) این سیم‌رغ ()	۱۵				
۰/۵	کدام نوع تعریف برای واژگانی مناسب است که بتوان به نحوی مصادیق آن و یا امور شبیه به آن را به افراد معرفی کرد.	۱۶				
۰/۷۵	نوع هر یک از تعاریف زیر را در جدول بنویسید. الف) مرکبات، به نارنگی، پرتقال، لیمو و ... گفته می‌شود. ب) نبی، انسانی که از عالم غیب خبر می‌دهد و معجزه ارائه می‌کند. پ) بهمن: مرکب از به (خوب و نیک) + من (نفس و اندیشه) به معنای اندیشه نیک است.	۱۷				
	تعریف از طریق ذکر مصادیق	تعریف لغوی	تعریف تحلیلی			

منطق	رشته: ادبیات و علوم انسانی - علوم و معارف اسلامی	مدت آزمون: ۷۰ دقیقه	kheilisabz.com	شماره												
ردیف	آزمون شماره ۹			نمره												
۱۸	ایراد هر یک از تعاریف زیر را بنویسید. الف) خوشرو: هیراد ب) ماهی: مهره‌داری که دارای آبشش است.			۰/۵												
۱۹	در چه صورت دچار مغالطه تعمیم شتاب‌زده می‌شویم؟			۰/۵												
۲۰	نوع استدلال‌های زیر را تعیین کنید. الف) دانشمندان با بررسی مدار حرکت تمام سیارات منظومه شمسی متوجه شده‌اند که این مدارها بیضی هستند. ب) وقتی متوجه شدم که دوستانم مریم به من دروغ می‌گوید، دوستی‌ام را با خواهرش زهرا قطع کردم چون حتماً او هم مانند خواهرش دروغگو است.			۰/۵												
۲۱	جدول زیر را کامل کنید.			۱/۲۵												
<table border="1"> <thead> <tr> <th>اصل قضیه</th> <th>تضاد</th> <th>تناقض</th> <th>تداخل</th> <th>تداخل تحت تضاد</th> <th>عکس</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>هر الف، ب است.</td> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> </tbody> </table>				اصل قضیه	تضاد	تناقض	تداخل	تداخل تحت تضاد	عکس	هر الف، ب است.						
اصل قضیه	تضاد	تناقض	تداخل	تداخل تحت تضاد	عکس											
هر الف، ب است.																
۲۲	موارد مربوط به هم را در هر ستون وصل کنید. اگر گزینه‌ای بیش از یک مورد انطباق دارد هم مشخص شود. الف) جزئی همواره کلی می‌شود. ب) اگر یک طرف کاذب باشد، در مورد صدق و کذب دیگری نمی‌توان چیزی گفت. پ) اگر یک طرف کاذب باشد، طرف دیگر صادق است. ت) اگر یک طرف صادق باشد، طرف دیگر کاذب است.			۱/۵												
۲۳	هر یک از قیاس‌های زیر شکل چندم است، معتبرند یا نامعتبرند، در صورت نامعتبر بودن دلیل را ذکر نمایید. الف) هر جیوه فلز است، هر جیوه هادی الکتریسیته است. پس: بعضی فلزات هادی الکتریسیته‌اند. ب) بعضی الف ب است، بعضی ج ب نیست. پس: بعضی الف ج نیست.			۱												
۲۴	هر یک از قیاس‌های زیر شکل چندم است؟ الف) هر الفی ب است، بعضی ج‌ها ب هستند. ب) هر انسانی ناطق است، هر انسانی نیازمند به اکسیژن است.			۰/۵												
۲۵	دامنه مصادیق موضوع و محمول قضایای زیر را با علامت مثبت و منفی مشخص کنید. الف) سد امیر کبیر بزرگ است. ب) هیچ حلالی، حرام نیست.			۱												
۲۶	مقدم و تالی را در قضایای زیر مشخص کنید. الف) که گر برون نهم از آستان خواجه قدم / بگیردم سوی زندان برد به رسوایی ب) اگر این عدد زوج است، پس بر دو قابل قسمت است.			۱												
۲۷	نوع شرطی منفصل را در قضایای زیر بنویسید. الف) دزد یا پول را می‌برد یا وسایل را. ب) قضیه یا شرطی است یا حملی. پ) فردا یا جمعه است یا شنبه.			۰/۷۵												
۲۸	نوع استدلال زیر را تعیین کنید و در صورت معتبر بودن آن نتیجه را ذکر کنید و در غیر این صورت دلیل را بنویسید. الف) اگر باران ببارد، آن‌گاه زمین خیس می‌شود، باران باریده است پس: ب) برای خرید بلیط سینما یا باید اینترنتی اقدام کنم یا حضوری، برای خرید اینترنتی اقدام نکردم پس:			۱												
۲۹	در موارد زیر چه مغالطه‌ای به کار رفته است؟ الف) جیوه فلز است، هر فلزی جامد است، پس جیوه جامد است. ب) هر کس شب‌ها دیر به خانه برود، آدم بدی است، پس حتماً همسایه ما آدم بدی است که هر شب دیر می‌رسد. پ) فرزندی به مادرش می‌گوید تو برای ما چه کار کردی؟ جز این که ما را به دنیا آوردی؟			۱/۵												
۳۰	به سؤال‌های تشریحی زیر پاسخ دهید. یکی از اهداف استدلال «درک حقیقت» است این هدف را توضیح دهید.			۰/۵												
۳۱	قضیه شرطی منفصل مانع‌الجمع را با مثال توضیح دهید.			۱												
۳۲	مغالطه مسموم کردن چاه را با مثال توضیح دهید.			۱												
جمع نمرات	موفق باشید			۲۰												

پاسخنامه تشریحی

آزمون شماره ۱ (نوبت اول)

۱- نادرست: (استدلال از تصدیقات تشکیل شده است نه تصورات) در ثانی: به کمک تعریف می توان تصورات مجهول را معلوم کرد.

۲- تعریف

۳- الف) تصور (ب) تصدیق (پ) تصور

در تصور از ماهیت و چیستی یک مفهوم سؤال می پرسیم و در آن اوصافی را به چیزی نسبت نمی دهیم و یا سلب نمی کنیم درباره واقعیت داشتن یا نداشتن آن حکمی صادر نمی کنیم. ولی در تصدیق اوصافی را به چیزی نسبت می دهیم و یا از آن سلب می کنیم که در آن حکم و قضاوت وجود دارد.

۴- ۱) در تصدیق اوصافی را به چیزی نسبت می دهیم و یا از آن سلب می کنیم.

۲) در آن حکم و قضاوت وجود دارد، مثل هوا بارانی است.
موضوع معمول رابط

۵- اشتراک در لفظ

۶- الف) دلالت التزامی: دلالت خارج از معنای اصلی لفظ است نه معنای اصلی خود لفظ. مقصود اهالی خانه است.

ب) دلالت التزامی: دلالت خارج از معنای اصلی لفظ است نه معنای اصلی خود لفظ. مقصود بخشش زیادی کردن است.

پ) دلالت مطابقی: دلالت مطابق با معنای اصلی لفظ است.

۷- شیرین، در مقدمه اول به معنای مزه یا طعم شیرین ولی در مقدمه دوم اسم فرد است. نام مغالطه: اشتراک در لفظ

۸- الف) امید در حیطة وجود ذهنی است، منظور این است که آن حیطة خیالی و ذهنی است، تصویری در ذهن داریم نه در عالم واقع.

ب) امید در حیطة وجود خارجی یا مصداقی: منظور این است که در عالم خارج از ذهن ما نمونه ای یا مصداقی از آن را داریم.

پ) امید در حیطة وجود زبانی یا لفظی است. به این معنی که خود لفظ مد نظر است.

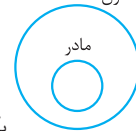
۹- استفاده از عبارات دوپهلو منجر به خطای اندیشه می شود که آن را مغالطه ابهام در مرجع ضمیر می نامند.

کفش کیف

۱۰- الف) تایین: این دو دایره اصلاً مصداق مشترکی ندارند و مباین یعنی ناسازگار با یکدیگر هستند.

زن

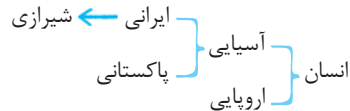
ب) عموم و خصوص مطلق بزرگ تر باشد و تمامی مصداق دیگری را شامل شود در این حالت مصداق یک مفهوم عام تر و مصداق دیگری خاص تر است.

شیرین میوه

پ) عموم و خصوص من وجه میوه شیرین این دو دایره ممکن است یکدیگر را قطع کنند، در این حالت دو مفهوم دارای مصداق مشترک اند، اما هر یک از آن ها مصداقی دارند که دیگری وجود ندارد، این حالت را عموم و خصوص من وجه می نامند؛ زیرا مصداق هر کدام از این مفاهیم از جهتی عام تر و از جهتی خاص تر از دیگری است.

۱۱- گزینه «۴» شهر تهران: مفهوم جزئی مفهومی است که مصداق آن کاملاً مشخص است و قابلیت انطباق بر بیش از یک مورد را ندارد.
۱۲-

در این گونه دسته بندی ها از مفهوم عام آغاز می کنیم و به مفهوم خاص می رسیم. برای طبقه بندی امور مختلف، در نظر داشتن نسبت های چهارگانه میان مفاهیم از اهمیت زیادی برخوردار است. لازم است هر طبقه از مفاهیم نسبت به مفاهیم طبقه دیگر رابطه عموم و خصوص مطلق داشته باشند.

۱۳- الف) ← ۳) عموم و خصوص مطلق

ب) ← ۲) کلی، مفهومی است که قابلیت انطباق بر بیش از یک مورد را دارد. خواه این مورد از موارد واقعی باشد یا از موارد فرضی.

پ) ← ۴) جزئی

۱۴- رابطه دو تصور کلی را گویند که مصداق یک مفهوم عام تر و مصداق دیگری خاص تر است.

مثال:

هر درخت چناری، درخت است.

بعضی درختان، درخت چناراند.

بعضی درختان، درخت چنار نیستند.

۱۵- نادرست: تعریف به مفاهیم عام و خاص است.

۱۶- مفهومی

۱۷- الف) تعریف مفهومی: در این نوع تعریف یا از مفاهیم عام به خاص تعریف می کنیم یا از طریق سلسله اوصاف و ویژگی های آن

ب) تعریف لغوی یا لفظی: در این شیوه، معنای لغوی یک مفهوم یا نحوه شکل گیری لغوی آن بیان می شود.

۱۸- تعریف لغوی یا لفظی

۱۹- الف) واضح نبودن تعریف (روشن و آشکار نیست)

ب) مانع نیست.

پ) (دوری بودن) تعریف ناپیستی دوری باشد.

ت) مانع نیست.

۲۰- الف) گزینه «۲» تعریف مفهومی

جاده عام است و خیابان خاص، پس تعریف عام و خاص است.

ب) گزینه «۴» تعریف از طریق ذکر مصداق

برای مواردی مناسب است که بتوان به نحوی مصداق آن مفهوم را به افراد معرفی کرد.
۲۱- در تعریف باید از واژه های آشنا برای شنونده استفاده کنیم تا واضح و قابل فهم باشد و نباید از واژه هایی استفاده نماییم که درک آن ها برای شنونده دشوارتراند و یا وی را به اشتباه می اندازند. به عبارت دیگر باید از مفاهیم روشن تر و شناخته شده تر استفاده کنیم.

مثال: قیمتی: ثمین (نامأنوس و ناشناخته تر از «قیمتی» است.)

۲۲- درست

۲۳- الف) استنتاج بهترین تبیین (ب) تمثیل ناروا

۲۴- ۳ دسته (۱) استدلال استقرای تمثیلی (۲) استقرای تعمیمی (۳) استنتاج بهترین تبیین

۲۵- الف) استدلال استقرای تعمیمی (ب) استدلال تمثیلی

(پ) استدلال تمثیلی

۲۶- (۱) توجه به وجوه اختلاف (۲) یافتن استدلال تمثیلی مخالف

۲۷- الف) احتمالاً تنها زیر باران مانده و کسی را ندارد که به او کمک کند.

(ب) احتمالاً در آن خانه غذای نذری می‌دهند.

(پ) احتمالاً فرد نیازمندی است و باید به او کمک بشود.

۲۸- درست

۲۹- الف) حملی

قضیه‌ای که در آن به ثبوت یا نفی چیزی برای چیزی حکم می‌شود.

(ب) خارج - تمایلات درونی

۳۰- الف) حملی

(ب) شرطی: (به قضیه‌ای که در آن به اتصال یا انفصال میان دو نسبت حکم شود).

(پ) شرطی

۳۱- موضوع: «سعدی» است.

۳۲- (ب) چون یک جمله خبری است ولی مورد (الف) یک جمله انشایی می‌باشد،

جملات انشایی قضیه محسوب نمی‌شوند.

۳۳- (ب) کلیه یا جزئیه

۳۴- محصوره، اگر موضوع قضیه، کلی باشد قضیه را محصوره می‌نامند.

در این حالت قیدی بر سر قضیه می‌آید و دامنه مصادیق را تعیین می‌کند. (بعضی، هر، هیچ)

آزمون شماره ۹ (نوبت دوم)

- ۱- درست
 ۲- درست
 ۳- نادرست: اولی جمله خبری است ولی دومی جمله انشایی است.
 ۴- نادرست: در صورتی که در نتیجه منفی باشند، نیازی به بررسی در مقدمه‌ها نیست.
 ۵- استقرا، قیاس
 ۶- نسبت یا کیفیت
 ۷- متداخل
 ۸- منفی
 ۹- توسل به احساسات
 ۱۰- گزینه «۱» همه، موضوع، یادمان باشد که سوراشاره به مصادیق موضوع دارد نه محمول.
 ۱۱- الف) تصور (ب) تصدیق
 ۱۲- الف) مغالطه توسل به معنای ظاهری (ب) مغالطه اشتراک در لفظ
 ۱۳- الف) بار ارزشی منفی: هر دو عبارت یک چیز را بیان می‌کنند و آن این که رؤسای جمهور کشور یوگسلاوی و آمریکا، با فرماندهان جنگی خود دیدار کردند. ولی در عبارت «الف» فرماندهان جنگی گفته شده‌است و در عبارت «ب»، مسئولان نیروهای دفاعی. در واقع عبارت الف، می‌خواهد میلوشوویچ را عامل جنگ معرفی کند و عبارت «ب» کلینتون را عامل صلح و امنیت به علاوه «احضار کردن» در مقابل «مشورت کردن» بار منفی دارد. (ب) بار ارزشی مثبت

۱۴- الف) ← (۴) انسان، ناطق تساوی

(ب) ← (۲) دایره، شکل عموم و خصوص مطلق
 ۱۵- الف) کلی (ب) جزئی

۱۶- تعریف از طریق ذکر مصادیق
 ۱۷-

تعریف مفهومی	تعریف لغوی	تعریف از طریق ذکر مصادیق
ب	پ	الف

- ۱۸- الف) واضح نیست، مبهم است. (ب) ایرادش: مانع نیست.
 ۱۹- هنگامی که شرایط استفاده از استقرا را به درستی رعایت نمی‌کنیم.
 ۲۰- الف) استدلال استقرایی، استقرای تام (ب) استدلال تمثیلی

۲۱-

عکس	تداخل تحت تضاد	تداخل	تناقض	تضاد	اصل قضیه
بعضی ب الف است.	ندارد	بعضی الف ب هستند.	بعضی الف ب نیستند.	هیچ الف ب نیست.	هر الف ب است.

۲۲- الف) ← (۲) تناقض و (۳) تداخل (ب) ← (۱) تضاد و (۳) تداخل
 (پ) ← (۲) تناقض (ت) ← (۱) تضاد و (۲) تناقض

۲۳- الف) شکل سوم، جیوه حد وسط است، معتبر است.

شرایط (هر دو مقدمه سالبه نیست / حد وسط در هر دو مقدمه علامت منفی ندارد / آنچه در نتیجه علامت مثبت دارد، در مقدمه علامت مثبت دارد.)

- ب) شکل دوم، نامعتبر است، علت: شرط سوم را ندارد و «ج» که در نتیجه علامت مثبت دارد، در مقدمه دوم علامت منفی دارد.
- ۲۴- الف) شکل دوم ب) شکل سوم
- ۲۵- الف) شخصی است. موجه هم است، موضوع مثبت، محمول منفی
ب) محصوره است سالبه و کلیه، موضوع مثبت، محمول مثبت
- ۲۶- الف) اگر از آستان خواجه پا بیرون بگذارم (مقدم) آن گاه مرا می گیرند و به رسوایی به زندان می برند. (تالی).
- ب) اگر این عدد زوج است (مقدم)، پس بر دو قابل قسمت است (تالی).
- ۲۷- الف) قضیه شرطی منفصل مانعة الرفع
ب) قضیه شرطی منفصل مانعة الجمع
- ۲۸- الف) پس: زمین خیس خواهد شد، معتبر است. (اثبات مقدم باعث اثبات تالی می شود).
ب) پس: باید بلیط را حضوری بخرم، معتبر است. در منفصل مانعة الرفع (نفی یکی از طرفین، اثبات طرف دیگر را به همراه دارد).
- ۲۹- الف) محتوای مقدمه دوم نادرست است.
ب) محتوای مقدمه اول نادرست است. پ) مغالطه کوچک‌نمایی
- ۳۰- در علمی مانند فلسفه، ریاضیات و علوم و معارف دینی در پی فهم حقایق هستیم به استدلال‌هایی که در این گونه علوم کاربرد دارند «برهان» می گویند.
- ۳۱- در این گونه قضایا، دو بخش آن قابل جمع در صدق نیستند ولی می‌توانند این دو بخش قضایا قابل جمع در کذب باشند مانند مثال زیر:
ماژیک من یا آبی است یا قرمز.
- ۳۲- در این روش فرد مغالطه‌گر بدون ذکر دلیل تنها ویژگی‌های ناشایست و نامناسبی را به یک نظریه یا پیروان آن نسبت می‌دهد تا کسی جرأت نکند به آن نظر توجه کند یا آن را بپذیرد. مثلاً شخصی بدون آن که استدلال معتبری ارائه کند، می‌گوید: تنها یک ترسو می‌تواند به این نظر معتقد باشد!

درس نامه توپ برای شب امتحان

تمرین: مشخص کنید کدام یک تصور است و کدام تصدیق؟

- (۱) رستم:
- (۲) من هستم:
- (۳) ستاره قطبی:
- (۴) مغالطه بیماری است:
- (۵) بزرگ‌ترین درخت پارک شهر:

پاسخ:

(۱) تصور (۲) تصدیق (۳) تصور (۴) تصدیق (۵) تصور
حالا با توجه به تفاوت تصور و تصدیق دو بخش اصلی منطق را بیان می‌کنیم.

بخش اصلی منطق } تعریف
استدلال

تعریف

روشن کردن یک تصور مجهول به وسیله چند تصور معلوم را تعریف می‌گویند.

تصور } تصورات معلوم
تصورهای مجهول } به کمک تعریف

توضیح نمودار: همان‌طور که می‌بینید با استفاده از تعریف درصد روشن‌ساختن تصورات مجهول برمی‌آییم.

استدلال

دست‌یافتن به یک تصدیق مجهول به کمک چند تصدیق معلوم را استدلال می‌گویند.

تصدیق } تصدیق‌های معلوم
تصدیق‌های مجهول } به کمک استدلال

توضیح نمودار: همان‌طور که می‌بینید با استفاده از استدلال درصد استنتاج تصدیق‌های مجهول از تصدیق‌های معلوم برمی‌آییم.

درس ۲: لفظ و معنا

برای بیان و انتقال افکار خود به دیگران از الفاظ استفاده می‌کنیم. پس از آن‌جایی که خطای در الفاظ و معانی باعث خطا در اندیشیدن می‌شود، به بررسی ۹ اشتباه عمده در این زمینه می‌پردازیم.

اشتراک لفظ

یک لفظ ممکن است دارای چند معنی باشد، اشتباه‌گرفتن این کلمات که ظاهری مشترک دارند، در حالی که معانی مختلف از آن‌ها مدنظر است، مغالطه اشتراک لفظ را به وجود آورده که یکی از شایع‌ترین انواع خطاهای ذهنی است، مانند:

شیرین } یک مزه
شیر } شیرین نوشیدنی
شیرین } حیوان درنده
باز } یک پرند
مقابل بسته } وسیله‌ای در لوله‌کشی

نمونه‌هایی از این مغالطه

- غذا شیرین است، شیرین معشوقه فرهاد است؛ پس غذا معشوقه فرهاد است.
- در باز است، باز پرواز می‌کند؛ پس در پرواز می‌کند.
- او سیر است، سیر بدبو است؛ پس او بدبو است!
- علی کاری است، کاری غذا را خوشمزه می‌کند؛ پس علی غذا را خوشمزه می‌کند.

درس ۱: منطق ترازوی اندیشه

منطق

منطق علمی که در پی جلوگیری از خطای اندیشه است.

تلاش منطق دانان

با بررسی انواع خطاهای ذهنی و دسته‌بندی آن‌ها کوشیده‌اند تا راه‌های جلوگیری از آن‌ها را نشان دهند و به این منظور قواعدی را که باید رعایت کنیم تا دچار مغالطه نشویم، مشخص کرده‌اند.

تأکید منطق بر چه مسئله‌ای است؟ آموزش شیوه درست اندیشیدن تا قادر به تشخیص خطاهای ذهن شویم.

تکلیف: ذهن به صورت طبیعی قواعد منطقی را رعایت می‌کند، با این وجود همواره در معرض لغزش قرار دارد، به همین دلیل با به کارگیری علم منطق می‌توانیم سریع‌تر و دقیق‌تر عوامل لغزش و خطای ذهن را تشخیص دهیم.

منطق ابزاری در خدمت سایر علوم و دانش‌ها است و برای آن‌ها بنای فکری مستحکمی را فراهم می‌کند اما مواد این بنا از خود آن علوم است.

حیطه کاربرد منطق نه‌تنها برای فهم فلسفه (ارزیابی اندیشه‌های فلسفی) است، بلکه در زندگی روزمره خود نیز بدان نیازمندیم. به طور مثال ما هر روزه، درصد اموری مانند متقاعدکردن افراد در یک مطلب یا دادوستد هستیم، که برای موفقیت بیشتر و تشخیص درست از نادرست آن لازم است که آشنایی بیشتری با علم منطق داشته باشیم.

علم و دانش بشر به دو دسته کلی تقسیم می‌شود:

۱ تصور

۲ تصدیق

تصور

به آن‌چه که از مفاهیم مختلف می‌فهمیم تصور می‌گویند! مثلاً درک ما از کتاب، اژدها، خانواده، مثلث و ...

ویژگی‌های تصور:

- ۱ به واقعی بودن آن کاری نداریم. (می‌تواند خیالی باشد).
- ۲ به ارتباط آن با دیگر امور کاری نداریم. (تنها خود آن تصور مد نظر است).
- ۳ معمولاً یک کلمه یا عبارت بدون فعل است. (انسان، کیف، شکل سه‌ضلعی)
- ۴ در آن حکم و قضاوت وجود ندارد.

تصدیق

جملات خبری که درباره چیزهای گوناگون می‌گوییم تصدیق هستند، مانند:

مربع شکل چهارضلعی است.

ببر یک حیوان درنده است.

ایران کشوری بزرگ است.

ویژگی‌های تصدیق

- ۱ شامل چند تصور است.
- ۲ در آن فعل وجود دارد.
- ۳ صفتی را به چیزی نسبت می‌دهیم.
- ۴ در آن حکم و قضاوت وجود دارد.

انواع دلالت

دلالت مطابقی

دلالت لفظ مطابق با معنای اصلی آن است، مانند: خانه‌ام را فروختم. (کل خانه و هرچه در آن است).

دلالت تضمینی

دلالتی که در بر دارنده بخشی از معنای اصلی لفظ است، مانند: خانه‌ام را رنگ کردم. (تنها دیوار خانه)

دلالت التزامی

دلالت بر لازمه یک شیء را می‌گویند، مانند: خانه‌ام را دزد برد. (منظور از خانه، وسایل آن است).
نهرین: نوع هریک از دلالت‌ها را تعیین کنید.

(۱) دوچرخه‌ام پنجر شد:

(۲) گیلان شهر سرسبزی است:

(۳) او فردی صاحب قلم است:

(۴) خورشید گرفت:

پاسخ: (۱) تضمینی (۲) مطابق (۳) التزامی (۴) تضمینی

مغالطه توسل به معنای ظاهری

هرگاه معنای مطابقی، تضمینی و التزامی کلمات به جای یکدیگر استفاده شوند، مغالطه «توسل به معنای ظاهری» به وجود می‌آید، مانند:

وقتی یک فرد به دیگری می‌گوید تو حق نداری با من سخن بگویی اما فرد دوم سعی دارد از راه پیام‌دادن به وسیله گوشی همراه خود با او ارتباط برقرار کند.

در این مثال منظور از سخن گفتن، هرگونه ارتباط برقرار کردن است و پیام‌دادن به وسیله گوشی همراه نیز یک نوع ارتباط است.

شیوه نگارشی کلمات

عدم رعایت دقیق علائم سجاوندی و حرکات کلمات باعث پدید آمدن «مغالطه نگارشی کلمات» می‌شود، مانند:

- سختگیری بر دانش‌آموز در امور، کاری غلط است.

- سختگیری بر دانش‌آموز در امور کاری، غلط است.

- سَحَر: نزدیک صبح

- سِحَر: جادو

نکته: این مغالطه می‌تواند شامل دیکته کلمات نیز بشود، مانند:

کاشف الکل رازی است. (از کشفش)

کاشف الکل رازی است.

ابهام در مرجع ضمیر

مشخص نبودن ضمیر و استفاده از عبارات دوپهلوی گاهی اوقات باعث ایجاد خطاهای اندیشه می‌شود که آن را «مغالطه در مرجع ضمیر» می‌نامند، مانند:

- علی به پدرش زنگ زد در حالی که او مشغول دویدن بود.

همان‌طور که مشاهده می‌کنید در جمله معلوم نشده است که علی مشغول دویدن است یا پدرش. (به دلیل نامشخص بودن مرجع ضمیر)

درس ۳: مفهوم و مصداق

مفهوم

مفهوم: یک تصور ذهنی است از معنایی که لفظ بر آن دلالت می‌کند، به عبارت دیگر آن چیزی که ما از بیان کردن یک لفظ می‌فهمیم مفهوم نامیده می‌شود.

مانند: تصور کلی مثلث که سه ضلع و سه زاویه دارد و با مربع، دایره و مستطیل فرق دارد، مفهوم مثلث است.

مصداق

مصداق آن چیز عینی است که مفهوم در واقعیت و جهان خارج بر آن منطبق می‌شود، مانند: همان مثلثی که بر روی یک برگه کاغذ می‌کشید، یک مصداق از مفهوم مثلث است.

جزئی و کلی

مثال	ویژگی	
این دانش‌آموز تهران حافظ	۱ تنها یک مصداق دارد. ۲ قابلیت انطباق بر بیش از یک مورد را ندارد.	مفهوم جزئی
مدرسه جنگل انسان ازدهای سه سر	۱ قابلیت انطباق بر بیش از یک مورد را دارد. ۲ ممکن است واقعی باشد یا خیالی ۳ ممکن است اصلاً مصداق خارجی نداشته باشد.	مفهوم کلی

نهرین: کلی و جزئی را معلوم کنید.

(۱) کشور:

(۲) مفهوم جزئی:

(۳) کتاب من:

(۴) آن مرد:

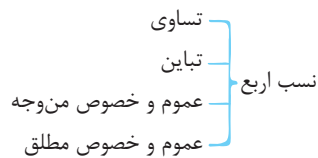
(۵) همه دانش‌آموزان تهران:

(۶) ققنوس:

پاسخ: (۱) کلی (۲) کلی (۳) جزئی (۴) جزئی (۵) جزئی (۶) کلی

نسب اربع

به ۴ حالت که ممکن است میان مصادیق دو مفهوم کلی شکل بگیرند، نسبت‌های چهارگانه یا نسب اربع می‌گویند.

رابطه تساوی

اگر مصادیق دو مفهوم کلی کاملاً بر یکدیگر منطبق باشند، بین آن دو مفهوم رابطه تساوی وجود دارد، مانند مصادیق انسان و متفکر یا مصادیق مثلث و سه‌ضلعی.

رابطه تباين

اگر دو مفهوم کلی هیچ مصداق مشترکی نداشته باشند، بین آن دو مفهوم رابطه تباين برقرار است، مانند مصادیق حیوان و مثلث یا مصادیق انسان و اسب.

رابطه عموم و خصوص مطلق

اگر بین دو مفهوم کلی مصادیق یکی نسبت به دیگری عام‌تر (گسترده‌تر) و مصادیق دیگری خاص‌تر (جزئی‌تر) بود، بین آن دو رابطه عموم و خصوص مطلق وجود دارد، مانند مصادیق ایرانی و تهرانی یا مصادیق رنگ و سفید

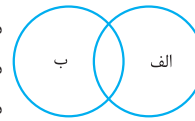

رابطهٔ عموم و خصوص من وجه

اگر بین دو مفهوم کلی مصادیق هر یک از جهتی عام‌تر و از جهتی خاص‌تر نسبت به دیگری باشد، بین آن دو مفهوم رابطهٔ عموم و خصوص من وجه برقرار است.

مثال: ایرانی و شیعه.

دو دایره یکدیگر را قطع می‌کنند و دارای مصادیق مشترک‌اند اما هر کدام نیز مصادیق یا مصادیقی دارد که دیگری ندارد.

بعضی الف ب است.
بعضی الف ب نیست.
بعضی ب الف است.
بعضی ب الف نیست.

تمرین: مشخص کنید بین هر کدام از مفاهیم زیر چه نسبتی برقرار است؟

- (۱) حیوان - جاندار
- (۲) خودکار - مداد
- (۳) قرمز - لباس
- (۴) انسان - ناطق

پاسخ: (۱) عموم و خصوص مطلق (۲) تباین (۳) عموم و خصوص من وجه (۴) تساوی

طبقه‌بندی مفاهیم

در دسته‌بندی مفاهیم از مفهوم عام آغاز می‌کنیم و به مفهومی خاص می‌رسیم، پس لازم است هر طبقه از مفاهیم نسبت به مفاهیم طبقهٔ بعدی رابطهٔ عموم و خصوص مطلق داشته باشد، مثل رابطهٔ بین جانوران و مهره‌داران. در ضمن اقسام مختلف یک مفهوم باید نسبت به یکدیگر رابطهٔ تباین داشته باشند مانند رابطهٔ بین مهره‌داران و بی‌مهره‌ها در مفهوم جانوران.

درس ۴: اقسام و شرایط تعریف

آموختن نحوهٔ تعریف صحیح مفاهیم و انواع تعریف از اهمیت زیادی برخوردار است و ما را از دچار شدن به بسیاری از خطاهای ذهن بازمی‌دارد؛ بنابراین به بررسی انواع تعریف خواهیم پرداخت:

تعریف لغوی

در این تعریف معنای لغوی یک مفهوم یا نحوهٔ شکل‌گیری لغوی آن بیان می‌شود، مانند:
- فردوس معرب کلمهٔ فارسی پردیس، به معنای باغ، بستان، بهشت.
- دماوند: نام قله‌ای آتشفشانی در شمال شرقی تهران که بلندترین رشته‌کوه البرز است.
- ناجا: مخفف حروف نخستین کلمات عبارت (نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران) در این شیوه از الفاظ و اصطلاحات مترادف و آشنا برای شنونده استفاده می‌شود و به آن تعریف لفظی نیز گفته می‌شود.

تعریف از طریق ذکر مصادیق

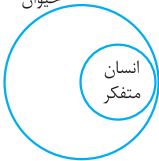
در این نوع تعریف، نمونه‌ها و تصاویر مصادیق واژهٔ مورد نظر یا موارد شبیه به آن را به مخاطب نشان می‌دهیم. نام دیگر این تعریف «تعریف مصادیقی» یا «تعریف به تشبیه» است.

مثال: مرکبات ← پرتقال، نارنگی، لیمو و ... نوعی از مرکبات هستند.

نکته: این تعریف هنگامی امکان‌پذیر هست که مصادیق واژهٔ مورد نظر یا موارد شبیه به آن موجود باشد.

تعریف مفهومی

حیوان

در این تعریف به تحلیل مفهوم مورد نظر می‌پردازیم. تعریف شیء به این روش را ابتدا با مفهوم عام (ویژگی مشترک آن با سایر مفاهیم مشابه) آغاز می‌کنیم و سپس مفهوم خاص‌تر (ویژگی منحصر به فرد آن شیء) را می‌آوریم. مانند: انسان حیوانی است که فکر می‌کند.

مفهوم عام مفهوم خاص

ترکیب انواع تعریف

گاهی برای معرفی بهتر یک مفهوم از چند تعریف در کنار هم استفاده می‌شود، مانند: انتشارات: جمع انتشار و نشر سازمانی که فرایند تولید کتاب را برعهده

تعریف مفهومی

تعریف لغوی

می‌گیرد، مانند انتشارات خیلی سبز.

تعریف از طریق ذکر مصادیق

خلاصه:

تعریف لغوی (تعریف لفظی)
تعریف از طریق ذکر مصادیق
تعریف مفهومی

شرایط تعریف

برای ارائهٔ یک تعریف صحیح باید شرایطی را در نظر گرفت تا به خوبی بتوان مفهوم مورد نظر را معرفی کرد.

۱- واضح بودن

در تعریف باید از الفاظ روشن و شناخته‌شده استفاده کنیم و استفاده از الفاظ مبهم و ابهام و استعاره را کنار بگذاریم.

یک نمونه از تعریف که این شرایط را رعایت نکرده است:

هوا: اسطقس شفاف ← نادرست؛ زیرا واژهٔ اسطقس واژه‌ای متداول نیست که معنای آن را هر کسی بداند.

هوا: عنصر شفاف ← درست

هلال ماه: گوشوارهٔ آسمان ← نادرست؛ زیرا از استعاره استفاده شده است.

۲- جامع بودن

تعریف باید تمامی مصادیق مفهوم مورد نظر را در بر گیرد. یک نمونه از تعریفی که این شرط را رعایت نکرده است:

انسان: حیوان سخنگو ← نادرست؛ چون افراد لال را در بر نمی‌گیرد.

انسان: حیوان متفکر ← درست

۳- مانع بودن

تعریف باید مانع اغیار باشد، یعنی مصادیق انواع دیگر را در بر نگیرد.

یک نمونه از تعریفی که این شرایط را رعایت نکرده است:

مثلث: شکل چندضلعی ← نادرست است زیرا انواع دیگر مانند مربع و مستطیل را در بر می‌گیرد.

مثلث: شکل سه‌ضلعی ← درست

نکته: تعریف باید جامع و مانع باشد یعنی نسبت آن با مصادیقش رابطهٔ تساوی باشد.

۴- دوری نبودن (تعریف شیء به خود)

تعریف یک مفهوم با استفاده از خودش را تعریف دوری می‌گویند.

یک نمونه از تعریفی که این شرط را رعایت نکرده است:

حرکت مکانی: انتقال شیء از مکانی به مکان دیگر ← نادرست است!

زیرا در تعریف مکان از خود همان واژه استفاده کرده و آن را روشن نساخته است.